

Ivana Matkov, studentica Instituta za crkvenu glazbu
Mentor: s. Slavka Sente, prof.

Miho Demović – skladatelj, muzikolog, znanstvenik

Kada tko barem malo zaviri u glazbenu ostavštinu i znanstvena otkrića s područja glazbenog života dr. Mihe Demovića, lako se može uvjeriti koliko je taj naš Dubrovčanin zadužio crkvenu i općenito svjetsku glazbenu povijest te obogatio liturgiju svojim skladbama, koje puk rado i lako prihvaća i pjeva.

Miho Demović se osobito istaknuo svojim znalačkim muzikološkim otkrićima. Osim toga skladao je brojne mise, popijevke, himne, psalme i poklike za cijelu liturgijsku godinu.

Osnovne crte iz života Mihe Demovića

Miho Demović, hrvatski svećenik, muzikolog, glazbeni povjesničar i skladatelj, rođen je 16. lipnja 1934. godine u Dubravci, kraj Dubrovnika, od oca Ive i majke Jele rođ. Glavinić. Osnovnu školu započeo je u rodnom mjestu na talijanskom jeziku, za vrijeme talijanske okupacije 1941. Školovanje (nižu i višu gimnaziju) nastavlja u Dubrovniku, četvrti razred više gimnazije završava u Splitu, gdje je i maturirao 1953. godine. Na Visokoj bogoslovskoj školi u Splitu studira tri godine filozofiju i

teologiju, zatim nastavlja studirati na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje je i diplomirao 1961., diplomskim radom *Crkveni glazbenik Pavao Matijević (1867. – 1901.)*.

Za vrijeme studija u Zagrebu pohađao je tečajeve iz glazbene harmonije, kontrapunkta i polifone kompozicije kod prof. Albe Vidakovića, na teološkom fakultetu, a iz latinske i ćiriličke paleografije te diplomatike kod dr. Josipa Butorca i dr. Vladimira Mošina, na Institutu za povijest JAZU-a. Za svećenika Dubrovačke biskupije zaređen je 1959. godine i nakon toga djeluje kao biskupski tajnik, katedralni orguljaš i nastavnik glazbe u Biskupskoj klasičnoj gimnaziji u Dubrovniku.

Godine 1961. pozvan je na odsluženje vojnog roka te je u Štipu, kao vojnik, neko vrijeme bio kerovođa. Po povratku iz vojske, 1963. godine, iznova obavlja dužnost orguljaša i zborovođe te pomoćnika rektora katedrale u Dubrovniku. Nakon

smrti Albe Vidakovića, *regensa chori* zagrebačke katedrale, zagrebački nadbiskup dr. Franjo Šeper pozvao je Miha Demovića u Zagreb, gdje preuzima službu katedralnoga *regensa chori*. U Zagrebu upisuje studij crkvene glazbe na Institutu za crkvenu glazbu, gdje je diplomirao 1969. godine obranom diplomskog rada *Glazbena djelatnost Augustina Kažotića (1260? – 1323.)* i postigao zvanje diplomiranog crkvenog glazbenika. Istodobno je upisao studij muzikologije i povijesti umjetnosti, kao lektorat na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, gdje je diplomirao i postigao zvanje profesora muzikologije 1970. godine. Na istom fakultetu upisao je i poslijediplomski studij muzikologije te je nakon obrane magistarskog rada *Glazbena situacija Dubrovnika od druge polovine 16. stoljeća do uključivo početka 17. stoljeća s posebnim osvrtom na djelovanje Lamberta i Henrika Courtoysa* stekao zvanje magistra muzikologi-

je, 16. ožujka 1978. godine. Od 1976. do 1978. nastavlja poslijediplomski studij iz filozofije i muzikologije na Sveučilištu »Albertus Magnus« u Kölnu i teologije na Teološkom fakultetu u Bonnu. Nakon položena rigorosuma iz teologije, filozofije i glazbe, obranio je u Kölnu 16. prosinca 1978. godine doktorsku disertaciju *Musik und Musiker in der Republik Dubrovnik (Ragusa) vom Anfang des 11. Jahrhunderts bis zu Mitte des 17. Jahrhunderts* i promoviran je u doktora glazbenih znanosti. Imenovan je iznova *regens chori* zagrebačke katedrale 1980. godine i u toj službi ostaje do umirovljenja 2002. godine.

Osim redovitih obveza kao *regens chori* djelovao je kao zborovođa, orguljaš, skladatelj te istraživač hrvatske glazbene prošlosti, posebice crkvene, a također i kao nakladnik. Znanstveno-stručni skladateljski opus rezultirao je sa 17 knjiga, 80 znanstvenih i društvenih radova, četrdesetak radova određenih kao *miscelanea* te nizom leksikografskih članaka, skladbi, harmonizacija i transkripcija.

Svoje prve stručne i znanstvene radove objavio je u *Svetoj Ceciliji* 1969. godine, što će reći da je on na znanstvenoj i javnoj pozornici više od četiri desetljeća. U tom razdoblju djelovao je kao svećenik, crkveni glazbenik i orguljaš, *regens chori*, muzikolog, skladatelj, profesor. Isto tako je dao ogroman doprinos na humanističkom i umjetničkom području, muzikologiji, crkvenoj i nacionalnoj povijesti, glazbenoj umjetnosti i njezinim granama (kompoziciji i reprodukciji glaz-

be dirigiranjem i sviranjem). Može se svrstati u skupinu znanstvenika koji nisu sačuvali sve svoje objavljene tekstove, a i na sačuvanim često nedostaju potrebni bibliografski podatci. To se posebice odnosi na manje priloge objavljene u dnevnom tisku i tjednicima. Naime, otežavajuća je činjenica što maestro Demović nije imao sve svoje radove na jednome mjestu. Naime, jedan dio njegovih radova nalazi se u Zagrebu, a drugi dio u Dubrovniku.¹

Govori više jezika: talijanski, njemački, engleski. Tako je mogao pratiti svjetsku literaturu, ali je također i pisao znanstvene članke na tim jezicima.

Kao zborovođa, dirigent i *regens chori* djelovao je gotovo pola stoljeća, od 1959. do 2002. godine. Izvan redovitih liturgijskih slavlja, nastupao je na posebnim koncertima, akademijama, organizirao niz gostovanja sa zborovima u više hrvatskih župa (Blato na Korčuli, Dubrovnik, Gornja Stubica, Gruda, Korčula, Lopud, Mokošica, Petrinja, Sinj, Sisak, Stupnik, Sveti Ilija, Vela Luka, Veliki Lošinj, Zadar) te u inozemstvu: u Austriji (Beč, Ehrenhausen, Gradišće, Maria Bildstein, Vogau), Belgiji (Antwerpen), Italiji (Rim, Padova), Njemačkoj (Dortmund, Koblenz, Paderborn, Rietberg, Schloss Neuhaus, Sindelfingen), Slovačkoj (Bratislava, Hrvatski Grob), Sloveniji (Sveta Gora), Švicarskoj (Luzern, Zürich, Willissau).²

¹ Usp. Miho DEMOVIĆ: Rasprave i priloge iz stare hrvatske glazbene prošlosti, hommage o 70. obljetnici života, uredio dr. sc. Marko Babić, Glas Koncila, Zagreb, 2007., str. 33 – 34.

² Isto, str. 29 – 31.

Maestro Miho Demović djelovao je niz godina kao zborovođa, dirigent crkvenih zborova i *regens chori*. Tako je u Dubrovniku vodio Mješoviti katedralni zbor, Zbor sjemeništara, Dječji pjevački zbor te Ženski crkveni zbor u crkvi sv. Vlahe. U Zagrebu djeluje u dva navrata kao *regens chori* zagrebačke prvostolnice; od 1965. do 1970. godine i 1980. do 2002. godine, gdje ravna Muškim koralnim zborom, Zborom koralista katedrale te kraće vrijeme Mješovitim katedralnim zborom, zatim Župnim zborom crkve sv. Marka, Crkvenim zborom Župe sv. Marije na Dolcu i Mješovitim zborom crkve sv. Marka u Zagrebu. Demović je sa zborovima nastupao svake nedjelje i blagdana na liturgijskim slavljinama, ali i u drugim crkvenim prigodama, kao što su posebne akademije, proslave dana Bogoslovnog fakulteta, na početcima zasjedanja biskupske konferencije, na redanju svećenika, biskupa, na obljetnicama značajnih povijesnih događaja, pa i na pogrebima crkvenih dostojanstvenika, svećenika i članova pjevačkih zborova, a isto tako i na raznovrsnim priredbama što su ih izvodili pitomci sjemeništa ili crkvene organizacije. Bilo je takvih nastupa mnogo, pogotovo u razdoblju od 1959. do 1974. godine, kad su se neki drugi crkveni zborovi teško odlučivali javno nastupati zbog poznatih političkih (ne)prilika. Uzimajući u obzir sve nastupe tijekom jedne kalendarske godine, njihov broj se može zaokružiti na stotinjak.³

³ Isto, str. 77.

Glazbenik, skladatelj, glazbeni kritičar, muzikolog

Miho Demović skladao je brojne popijevke za cijelu liturgijsku godinu, kao i psalme i usklike. Mnoga od tih djela uvrštena su u kantual i druge liturgijske crkvene pjesmarice. Skladao je više misa, čiji popis slijedi u nastavku, kao i scensku glazbu za više starih hrvatskih drama. Stručno je analizirao pojedina djela drugih skladatelja, pisao o njihovim glazbenim dostignućima, a ponajviše je znanstveno obradio i objavio liturgijske propise o crkvenoj glazbi i njezinu primjenu. Istražio je i dokazao neka područja s muzikološkog stanovišta.

Maestro Demović napisao je mnoštvo liturgijskih popijevki, psalama, antifona koje se nalaze u crkvenim pjesmaricama: **Hrvatska crkvena pjesmarica**, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, Frankfurt: Naddušobrižnički ured, 1976., str. 266 – uvrštene Demovićeve skladbe: *Tvoju smrt, Gospodine, Spasi nas, Spasitelju svijeta, Jer Tvoje je kraljevstvo, Mir Gospodnji, Bogu hvala, Budi, Gospodine, sa mnom u nevolji, Slušaj, kćeri, i pogledaj*; pjesmarica **Radujte se narodi**, priredio Josip Pustički, Soblinec, 1976. – uvrštene Demovićeve skladbe: *Tvoju smrt, Gospodine, Spasi nas, Spasitelju svijeta, Pokaži nam, Gospode, Budi Gospodine sa mnom; Pjesmarica Božjega naroda*, priredio Miljenko Žagar, Zagreb 1981. – uvrštene Demovićeve skladbe: *Pokaži nam, Gospode, milosrđe svoje, Budi Gospode, sa mnom; Slavimo Boga – hrvatski katolički molitvenik i pjesmarica*, priredili Bernard Dukić... et al., Fran-

kfurt am Main: Jozef Knecht, 1982., 1984., 1985., 1987., 1990. – uvrštene Demovićeve skladbe: *Pokaži nam, Gospode, milosrđe svoje, Budi Gospodine sa mnom, Slušaj kćeri; Pjevajte Gospodu pjesmu novu*, priredila Komisija imenovana od BKJ-u na Institutu za crkvenu glazbu pri KBF-u u Zagrebu, Zagreb, 1983., 1985. – uvrštene Demovićeve skladbe: *Pokaži nam, Gospodine, Slušaj, kćeri, Budi, Gospode, Tajna vjere, Jer tvoje je kraljevstvo i moć te mnoge druge*. Napisao je i desetak misa, uglavnom za muški zbor, soliste, orgulje i trublje; mješoviti zbor, solo srednji glas, trublje i orgulje te za mješoviti zbor, soliste, trublje i orgulje.

Pisao je i scensku duhovnu glazbu: *Scenska glazba za tragediju »Elektra«* D. Zlatarića (1558.–1613.), izvedena 4., 9. i 20. kolovoza 1979. godine⁴; *Scenska glazba za crkveno prikazanje »Ecce homo«*, izvedena na 36. dubrovačkim ljetnim igrama 16. kolovoza 1986. godine⁵; *Scenska glazba za crkveno prikazanje M. Vetranovića (1482–1576) »Kako bratja prodaše Josipa«*, izvedena na 41. dubrovačkim ljetnim igrama 1990. i 1991. godine⁶; *Scenska*

glazba za crkveno prikazanje »Sveta Margareta«. To su bile skladbe koje su izvedene, ali ne i objavljene. Napisao je i mnogo pripjevničkih psalama i usklika koji su objavljeni u prilogama časopisa Sveta Cecilija. Harmonizirao je mnoge napjeve, i to za muške zborove i klape. Intenzivno se bavio i transkripcijom te redigiranjem skladbi i folklornih zapisa.

Glazbena izdanja Mihe Demovića: knjige, članci

Miho Demović je napisao velik broj članaka, uputa, objašnjenja, znanstvenih otkrića, koja su se mahom odnosila na povijesna i aktualna glazbena zbivanja u domovini i inozemstvu. Ostavio je i dragocjene zabilješke u raznim časopisima, glasilima, knjigama i drugim pisanim spomenicima o znamenitim glazbenicima, kao što su: Jeronim Korner, Anđelko Klobučar, Antonin Zaninović, Pavao Matijević, Anselmo Canjuga, Richard Francis Gyug, Augustin Kažotić, Marin Držić Vidra, Stjepan Krsić i Serafin Marija Crijević, Vincenzo Komnen, Janko Barle, Josip Andreis, Antun i Luka Sorkočević, Jakov Gotovac, Petar Knežević, Gallus Carniolus, Richard Francis Gyug, Krsto Odak, Ludvik Kube, Fortunat Pintarić. Njegov je najveći doprinos rasvjetljavanju crkvene glazbe u Dubrovač-

⁴ Kritika je glazbu ocijenila ovako: »Čudesno lijepu glazbu skladao je i sa zborom tražeta uvježbao Miho Demović, i ona je ne samo pratilac scenskih zbivanja, već njihov bitan element, teško da bi smo postali svjesni ironije predstave, da ona nije zazvučala strasno i nepatvoreno.« (Vjesnik, 13. kolovoza 1979., str. 7.)

⁵ Predstava je dobila nagradu »Orlando«, a Kršćanska sadašnjost iz Zagreba izdala videokasetu godine 1991.

⁶ Predstava je odabrana za gostova-

nja u mediteranskim gradovima i Izraelu što se nije ostvarilo zbog srpske agresije na Hrvatsku krajem ljeta 1991. god.

⁷ Djelo je naručeno 1989. god. od redatelja Katunarića za izvedbu na Gornjem gradu, međutim do izvedbe nije došlo.

koj Republici, od 11. stoljeća.

Također detaljno analizira liturgijske recitative iz starih hrvatskih liturgijsko-glazbenih kodeksa od 10. do 12. stoljeća, s posebnim osvrtom na Kor prvostolne crkve zagrebačke. Piše i o Trogirskom evanđelistaru. Nakon Drugoga vatikanskoga koncila tumači i daje brojne upute: Kakav nam treba prijevod antifonara? Kako treba prevoditi liturgijske tekstove namijenjene pjevanju? Piše o glazbi u liturgiji u crkvenim dokumentima 20. stoljeća, pa o glazbenom odgoju sjemenišnih pitomaca u dokumentima te o pojedinim skladateljima. Velik doprinos je dao tumačenju pučkih popijevaka u liturgiji u crkvenim dokumentima 20. stoljeća, kao i o pjevanju u obnovljenom bogoslužju časoslova. Sve je to znanstveno obradio i objavljivao u časopisu za sakralnu glazbu *Sveta Cecilija* i drugim časopisima. Napisao je oko 20-ak knjiga, više od 50 raznih članaka i rasprava, mnoštvo liturgijskih propisa o crkvenoj glazbi, kao što su: *Opet himnodija u obredu mise*, Sveta Cecilija 1969., br. 4, str. 115 – 117; *Kakav nam treba prijevod antifonara?*, Sveta Cecilija, 1970., br.1, str. 2 – 6; *Kako treba prevoditi liturgijske tekstove namijenjene pjevanju*, Sveta Cecilija, 1970., br.1, str. 23 – 25; *Liturgijski recitativi iz starih hrvatskih liturgijsko-glazbenih kodeksa od 10. do 12.*; *Zborna glazba u liturgiji u crkvenim dokumentima 20. stoljeća*, Sveta Cecilija, 1970., br. 1, str. 26 – 31; *Glazbeni odgoj sjemenišnih pitomaca u dokumentima Crkve u 20. st.*, Sveta Cecilija, 1970., br.2, str. 52

– 53; *Pučka popijevka u liturgiji u crkvenim dokumentima 20. stoljeća*, Sveta Cecilija, 1970., br. 3, str. 87 – 89; *Pjevanje u obnovljenom bogoslužju časoslova*, Sveta Cecilija, 1972., str. 35 – 38; *Glazba u našim euharistijskim kongresima*, Bilten Euharistijskih kongresa Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb 1981., br. 3, str. 41 – 46; *Obredne drame i dramski obredi na latinskom jeziku u srednjovjekovnim liturgijsko-glazbenim kodeksima u Hrvatskoj*, Bilten Dani hvarskog kazališta, 1984., br. 3, str. 12; *Obredna drama u srednjovjekovnim liturgijsko-glazbenim kodeksima u Hrvatskoj*, Dani hvarskog kazališta, Split, 1985., str. 242 – 292; *Snaga i uloga uglazbljene riječi u bogoslužju*, Bogoslovska smotra (Zagreb), 1985., br. 3-4, str. 419 – 424.

Znanstvena otkrića Mihe Demovića

Mnogi Demovićevi radovi su nastali kao rezultat izlaganja na međunarodnim i domaćim kongresima te znanstvenim skupovima. No mora se naglasiti da Demović nije vodio nikakve zabilježke o svojim nastupima, niti je pratio njihovu recepciju. Unatoč tomu sa sigurnošću se može reći da je imao 54 izlaganja na međunarodnim kongresima i znanstvenim skupovima te 24 ostala javna izlaganja. Mora se također napomenuti da statistički podaci o Demovićevim znanstvenim predavanjima nisu konačni, njihov je broj veći od prikazanoga.⁸

Na temelju izvorne arhivske građe i dokumentacije iz Demovićeve pismohrane, posebice sačuvanih poziva za sudjelovanje na međunarodnim i domaćim kongresima, znanstvenim i drugim skupovima s izlaganjem, dopisa kojima su sudjelovanja prihvaćena i potvrđena, te sačuvanim programima, može se zaključiti da je Demović održao svoja znanstvena izlaganja na 21 međunarodnom skupu: u Austriji, Hrvatskoj, Indiji, Italiji, Kanadi, Mađarskoj, Makedoniji, Malti, Njemačkoj, Sjedinjenim Američkim Državama, Sloveniji, Španjolskoj i Švedskoj.

Isto je tako, svojom plodnom, značajkom glazbenom i znanstvenom vještinom obogatio i svoje sunarodnjake, u Hrvatskoj. Mnogo je puta, naime, u raznim mjestima nastupao svojim glazbenim programom, a znanstvenim je izlaganjima sudjelovao na više od 30 simpozija i drugih znanstvenih skupova u Hrvatskoj: u Cavtatu, Dubrovniku, Hvaru, Osoru, Pagu, Sinju, Slavonskom Brodu, Splitu, Zadru, Zagrebu; na nekim mjestima više puta, a najviše u Zagrebu, gdje je nastupio 12 puta.⁹

Autor je 16 (17) knjiga, oko stotinu znanstvenih i stručnih radova, te niza duhovnih skladbi.

Atalanta – prva hrvatska opera?!

Svojim otkrićem *Atalante* 1975., kao prve hrvatske opere, izazvao je polemiku, ali je na kraju njegova znanstvena teza

⁸ Usp. Miho DEMOVIĆ: Rasprave i prilozi iz stare hrvatske glazbene prošlosti, hommage o 70. obljetnici živo-

ta, uredio dr. sc. Marko Babić, Glas Koncila, Zagreb 2007., str. 63.

⁹ Isto, str. 62.

pobijedila i *Atalanta* je prihvaćena kao prva hrvatska opera. Shodno muzikološkim izvorima, može se pretpostaviti da je prva dubrovačka, a time i hrvatska opera *Atalanta* praizvedena u Dubrovniku 1629. godine. Autor glazbe je Lambert Courtois mlađi, a libreta Junije Palmotić.

Demovićeve znanstveni radovi većim dijelom predstavljaju zanimljiva povijesna otkrića. Zato rezultati njegovih istraživanja iz temelja mijenjaju dotadašnje spoznaje o hrvatskoj glazbenoj prošlosti od 10. do 12. stoljeća. Svojim istraživanjem dao je izuzetan doprinos povijesti hrvatske glazbe.¹⁰

Znanstvena otkrića o Dubrovačkom misalu iz 12. stoljeća

Jedan od najposjećenijih programa Dubrovačkih ljetnih igara 21. srpnja 2011. godine zasigurno je bilo predstavljanje preslike čuvena *Dubrovačkoga misala*, iz 12. stoljeća, za koje je najzaslužniji Miho Demović. Taj bivši *regens chori* zagrebačke katedrale još je prije četrdesetak godina u knjižnici *Bodleian* pronašao misal napisan na beneventani, iz zbirke venecijanskog isusovca Mattea Luigija Canonicija. Međunarodni stručnjaci taj liturgijski rukopis datirali u 13. stoljeće, neki u sjevernu Italiju, dok je Elias Avery Loew prvi ustvrdio dubrovačko podrijetlo misala, i to zbog spominjanja svetaca i kotorskih mučenika Petra, Andrije i Lovrijenca, zbirnog naziva Pe-

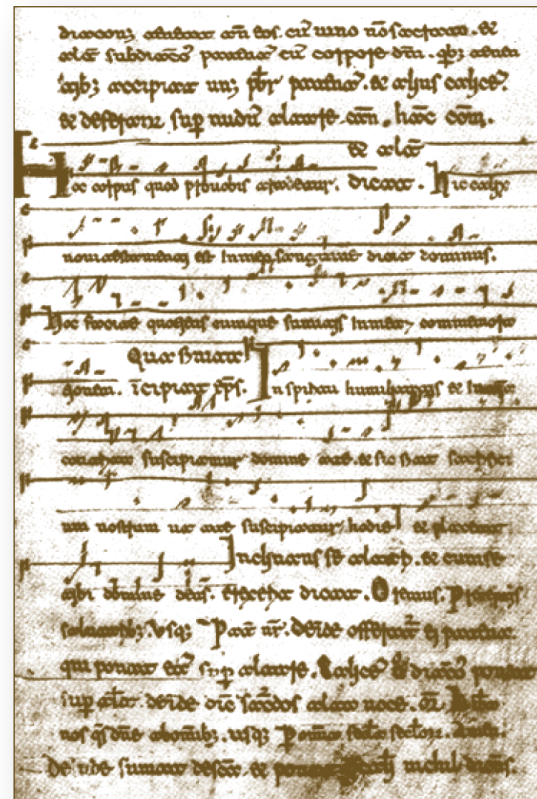
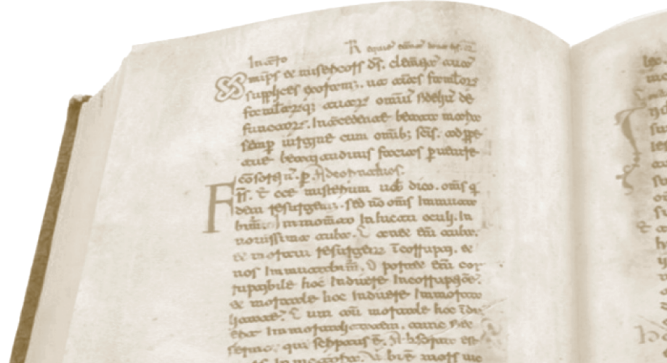
tilovrijenci. No misal su povezali s benediktinskom crkvom sv. Marije u Rožatu, što je Demović znanstveno opovrgnuo, ustvrdivši da misal takve ljepote i važnosti nije mogao nastati u seoskoj, nego gradskoj crkvi, dapače katedrali, koja je u 12. stoljeću u Dubrovniku bila romaničko remek-djelo poznato u cijeloj Europi. U *Dubrovačkom misalu*, koji je oxfordska knjižnica dozvolila pretiskati, nalazi se 230 molitava i 230 napjeva koji se mogu usporediti s najljepšim napjevima svjetske baštine, kako je to baš u dubrovačkoj katedrali ustvrdila Ileana Grazio. »Demović je ispravio pogrešku koja se povlačila u objavljenim radovima o *Misalu*. On je na temelju pojedinosti točno locirao da *Misal* pripada Dubrovačkoj katedrali iz 12. st. i da je pisan u 12. st. Našao je obrasce molitava i obreda na Cvjetnicu, obred Velikog petka, obrazac molitve posvećen kotorskim mučenicima sv. Petru, Andriji i Lovrijencu, kao i dio molitve posvećen zaštitniku grada Dubrovnika sv. Vlahu. (...) Da *Misal* pripada

gradskoj crkvi, a ne seoskoj crkvi kakva je crkva u Rožatu, Demović je konstatirao na temelju teksta koji opisuje bogoslužje ophoda na Cvjetnicu koji se obavlja ispred gradskih vrata. (...) Taj Misal međunarodnog značaja za monodijisku glazbu sadrži ... 32 stiha *Alleluia*, 32 *Graduala*, 12 *Tractusa*, 48 *Offertoriuma*, 40

Communia, 5 sekvencija i još druge napjeve, među kojima je exultet koji nije zabilježen nigdje osim u ovome misalu. (...) Svi napjevi nisu jednako pjevački razvijeni, a svakako se ističu oni za velike blagdane. Svi su napisani u crkvenim ljestvicama. (...) Misal sadrži tekstove na latinskome jeziku, ali ima i pokoja hrvatska riječ kao na npr. str. 42.: »žalosni, njih okvasi, uspomene njegove«, što je bila karakteristika domaćih svećenika. Neki napjevi imaju i dubrovačke posebnosti. Misal je pisan oblom beneventanom, ali se povremeno pojavljuju slova karoline, slovo O podsjeća na starohrvatski pleter.«¹¹ Taj je misal dokaz da je Dubrovnik bio glazbeno jako srednjovjekovno središte. Miho Demović je podsjetio da je na misal naišao kada je u Oxfordu prepisivao neke stare napjeve za koncert na Osorskim glazbenim večerima i nazvao ga spomenikom nulte kategorije, koji je

¹⁰ Isto, str. 74.

¹¹ *Sveta Cecilija*, časopis za sakralnu glazbu, Zagreb, 2012., broj 1-2, str. 38 – 39.

usporediv s Kneževim dvorom, Božidarevičevim slikama i djelima Gundulića i Držića. Iza toga izdavačkoga pothvata stale su Dubrovačke knjižnice, na čelu s Vesnom Čučić, a financirala ga je, iz osobnih sredstava, umirovljena dubrovačka gimnazijska profesorica engleskoga jezika Pavica Šperk Šundrica. Na predstavljanju *Dubrovačkog misala* govorili su dr. Ivica Prlender i biskup Mate Uzinić, a izvrsno su pjevale i dubrovačke »Amorette« te tenor i kancelar bjelovarske biskupije vlč. Damir Vrabec.

Miho Demović je s pravom nazvan plodnim muzikologom, jer je svojim neumornim znanstvenim radom istražio i objavio više glazbenih dokumenata nego svi hrvatski muzikolozi 20. stoljeća zajedno. No posao oko *Dubrovačkog misala* nije gotov. Treba transkribirati sve napjeve i onda ih snimiti na nosač zvuka i pjevati na koncertima i na misama, kako bi se i to drevno izdanje iz 12. stoljeća promoviralo kao *Ragusina gregoriana*.¹²

Pronalazak beneventanskih rukopisa

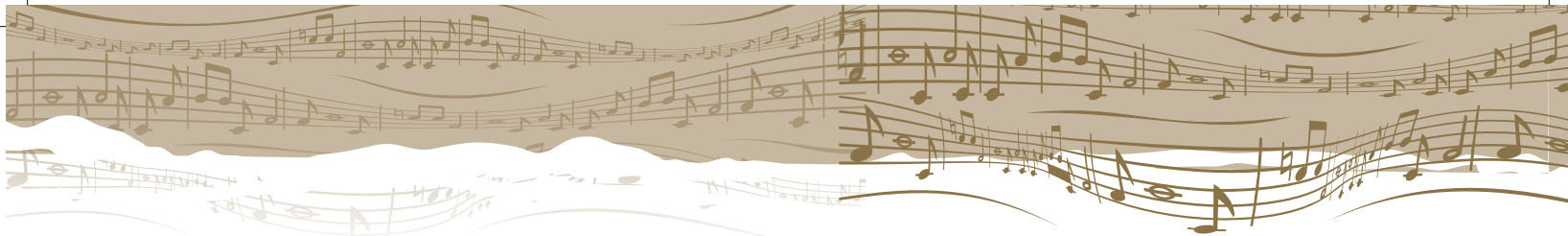
Muzikološki rad dr. Demovića uglavnom obuhvaća srednji vijek, zatim glazbenu povijest Dubrovnika i poneke teme iz novije hrvatske glazbene prošlosti. Na razini svjetskoga otkrića je njegov pronalazak beneventanskog rukopisa dubrovačkoga obreda za blagdan sv. Nikole iz 11. stoljeća. Rukopis se smatra najstarijom knjigom rukopisa starog Dubrovnika. Zaslugom dr. Demovića, povijest hrvatske glazbe, za koju se smatralo da seže samo do 13. stoljeća, sada ide i do 10. stoljeća.

Missale Ragusinum (*Dubrovački misal*) nastao je u Dubrovniku u 12. st., gdje se stoljećima koristio u katedrali. Danas se čuva u knjižnici Bodleian u Oxfordu, pod signaturom *Canon. Liturg.* 342. Iz Dubrovnika je nestao u kriznim, turbulentnim povijesnim vremenima, vjerojatno krajem 18. stoljeća ili početkom 19. stoljeća. Osim mnogih drugih nedaća, Napoleon je ukinuo Dubrovačku Republiku. Tako se i rukopisu *Dubrovačkog misala* izgubio trag. Ponovno se poja-

vio 1817. godine, i to na jednoj dražbi u Veneciji, gdje se saznalo da je njegov vlasnik bio veliki kolekcionar, isusovac Matteo Luigi Canonici (1727. – 1805.). Nakon kolekcionarove smrti, njegovi nasljednici su kolekciju, u kojoj se nalazio i *Missale Ragusinum*, prodali na dražbi u Veneciji. Rukopis je, zajedno s ostalom bogatom zbirkom baštinka Canonicija, kupila rečena knjižnica u Oxfordu i otada se nalazi u njezinu fondu.

Nije bilo lako utvrditi podrijetlo misala. Prvi koji je ustanovio dubrovačko podrijetlo misala bio je Elias Avery Loew, jedan od najboljih poznavatelja beneventane. Nedostatak listova na kojima obično stoje zapisani podatci o crkvi i gradu kojima

¹² <<http://dalje.com/hr-scena/predstavljanje-cuvenog-dubrovačkog-misala-izazvao-veliki-interes-publike/372178>>.

je rukopis pripadao otežavao je utvrđivanje njegova podrijetla. Ti podatci se obično nalaze u kalendaru, koji se redovito nalazi na početku svakog misala, zatim iz završne molitve u uskršnoj pohvali *exultetu* i molitvi za biskupa i druge crkvene dostojanstvenike, u obredu Velikog petka te u misi patrona grada. Usprkos nemogućim uvjetima da se otkrije podrijetlo, ipak je ostao unutar misala jedan ključni podatak, koji je Loewu bio sasvim dovoljan da identificira grad iz kojeg misal potječe. Taj podatak se odnosi na obrazac mise triju neuobičajenih svetaca, kotorskih mučenika: Petra, Andrije i Lovrijenca. Ključ za točnu provenijenciju toga glazbenog kodeksa omogućile su upravo te mise u čast trojice kotorskih mučenika zbirnog naziva *Petilovrijenci*, koje su vrlo svečano slavljene u tom kodeksu. Uz te svetce dubrovačka kršćanska tradicija stvorila je legendu, koja je bila i od lokalnoga političkoga zna-

čenja. Daljnji istraživači su pogrješno povezali misal s benediktinskom crkvom sv. Marije u Rožatu, a razlog tome je bio što je pisan beneventanom, koju su upotrebljavali benediktinci u Opatiji Monte Cassino u Italiji.

Istraživanja dr. Mihe Demovića utvrdila su da je crkva u kojoj je misal nastao dubrovačka katedrala sv. Marije. Demović je dokazao da je rukopis pripadao gradskoj, a ne seoskoj crkvi, takvoj gradskoj crkvi kojoj se na čelu nalazi biskup, što pak upućuje na katedralu.

Missale Ragusinum najbolje predstavlja crkveno pjevanje u južnoj Dalmaciji i spomenik je nulte kategorije. Pisan je beneventanskim pismom i notacijom. Sadrži gregorijanske napjeve, a kako zapisuje dr. Demović, »ti napjevi pretpostavljaju vrhunsko dostignuće te vrste umjetnosti u Europi«. Kao primjer navodi dubrovački *exultet*, za koji se smatra da je melodijski najrazvijeniji u gregorijanskoj literaturi te da se ne

nalazi nešto slično ni u jednom dosada poznatu europskom rukopisu.¹³

Poznavatelji hrvatske glazbene prošlosti s lakoćom će ustanoviti koliki je doprinos dao Demović glazbenoj hrvatskoj znanosti ako usporede što se znalo do Demovićevih radova o dubrovačkoj staroj glazbi, o neumatskim rukopisima s područja Hrvatske, o liturgijskim recitativima, o dijafonijskoj glazbi u Hrvatskoj, o sekvencijarima i sekvencama, o crkvenim pjesmaricama, o *Crkvenoj liri* Fortunata Pintarića, o *Prvoj hrvatskoj tiskanoj pjesmarici* Atanazija Jurjevića, o predcecilijanskom crkvenom pjevanju u Hrvatskoj itd. Demovićevom zaslugom danas znamo da u hrvatskoj glazbenoj prošlosti nije bilo stilskih vakuuma, već da hrvatski narod posjeduje jedini među Slavenima glazbenu baštinu svih stilskih razdoblja koja su se pojavljivala u Zapadnoj Europi. Tim radovima Demović je zadužio hrvatsku glazbenu znanost i u budućnosti se bez spomena njegova imena ne će moći pisati povijest hrvatske glazbe.

Ostalim svojim radom, posebice kao *regens chori* zagrebačke katedrale, ostat će u sjećanju da je uspješno uveličavao crkvene obrede glasovima pjevača dragovoljaca koje je okupio, uvježbao i nastupao s njima u zagrebačkoj katedrali u razdoblju kada je bilo teško i

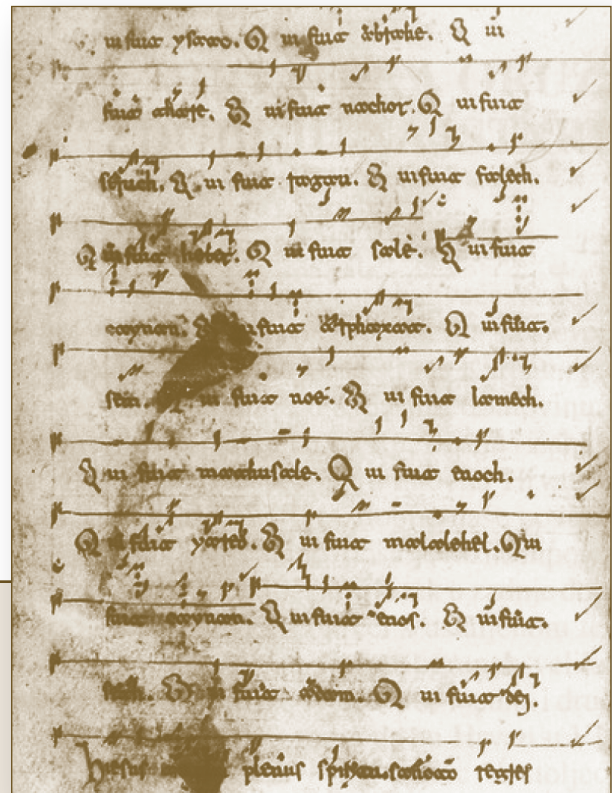
¹³ Croatian World Network: <<http://www.croatia.org/crown/articles/10151/1/Dubrovnik-Missal-from-12th-century-kept-in-Oxford-GB-facsimiled-in-Dubrovnik-Croatia-2011.html>>.

kada njegovu radu nije bilo državne potpore, nego, dapače, obratno.

Istaknimo i dva područja koja ne pripadaju glazbenoj umjetnosti čijim razrješenju Demović daje značajan doprinos, a to je pitanje velikog oltara dubrovačke katedrale, za koji se tvrdilo da potječe iz 1913. godine, a Demović je prvi pokazao da je nabavljen u 18. stoljeću u Ženevi, za 1000 zlatnih dukata, te posebice pitanje brodoloma apostola Pavla u vodama

hrvatskog otoka Mljeta, koje je ponovno oživjelo Demovićevim istraživanjima i zalaganjem. Usto je Demović osnovao i tri značajne udruge za hrvatsku pučku popijevku, staru dubrovačku glazbu i Udrugu Pavla apostola mljetskog brodolomca, koje će nastaviti istraživanja koje je Demović započeo, a koja su veoma važna za glazbenu i opću hrvatsku povijest.

LITERATURA

Knjige

Miho DEMOVIĆ: Rasprave i prilozi iz stare hrvatske glazbene prošlosti, hommage o 70. obljetnici života, uredio dr. sc. Marko Babić, Glas Koncila, Zagreb, 2007.

Miho DEMOVIĆ: Napivi Marijana Jaića – prvi hrvatski orguljarnik (kantual), Kor prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 1997.

Miho DEMOVIĆ: Prva hrvatska školska crkvena pjesmarica – Knjiga pjesmah Fortunata Pintarića, Kor prvostolne crkve zagrebačke i Glas Koncila, Zagreb, 1999.

Miho DEMOVIĆ: Sveta Cecilija 19. stoljeća prvi hrvatski glazbeni časopis – rasprava i pretpisak, vlastita naklada, Zagreb, 2002. (2003.)

Miho DEMOVIĆ: Hrvatske pučke crkvene tiskane pjesmarice s napjevom, vlastita naklada, Zagreb, 2001., str. XXVII + 476 + 144

Miho DEMOVIĆ: Prva Hrvatska crkvena pjesmarica »Pisni« Atanazija Jurjevića iz 1635. godine, izdavač Udruga hrvatskih himnologa, Zagreb 2011.

Miho DEMOVIĆ: Beneventanski notirani misal dubrovačke katedrale iz 12. st. (The 12th century Beneventan Notated Missal of Dubrovnik Cathedral), Dubrovačke knjižnice, Dubrovnik, 2011.

Časopisi

Sveta Cecilija, časopis za sakralnu glazbu, Zagreb, 1969., br.3.

Sveta Cecilija, časopis za sakralnu glazbu, Zagreb, 1970., br. 3.

Sveta Cecilija, časopis za sakralnu glazbu, Zagreb, 1974., br. 2-3.

Sveta Cecilija, časopis za sakralnu glazbu, Zagreb, 1982., br. 2.

Sveta Cecilija, časopis za sakralnu glazbu, Zagreb, 1999., br. 2.

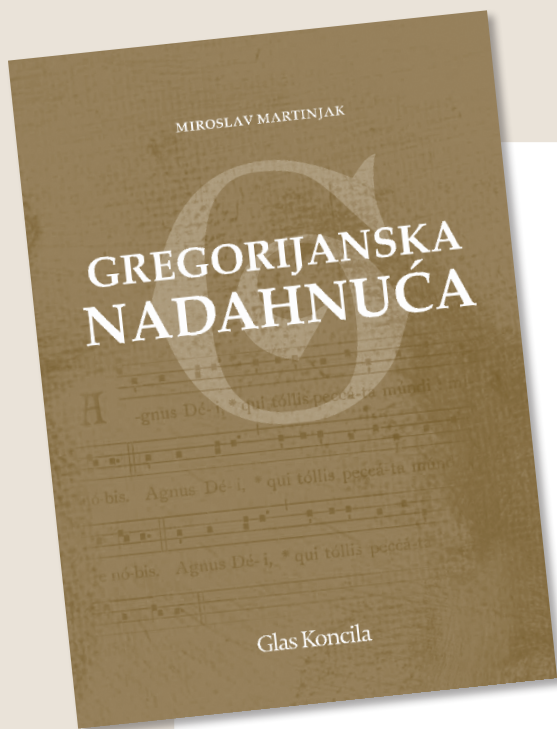
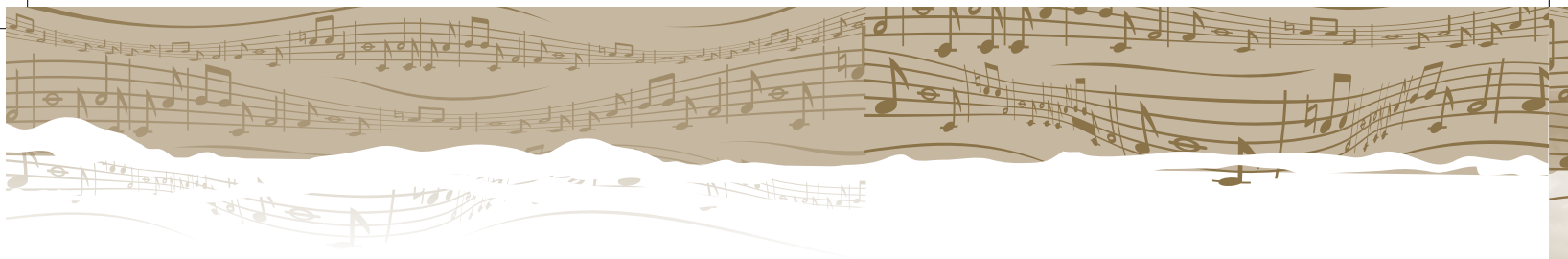
Sveta Cecilija, časopis za sakralnu glazbu, Zagreb, 2012., broj 1-2.

Internetske stranice

<http://dalje.com/hr-scena/predstavljanje-cuvenog-dubrovačkog-misala-izazvao-veliki-interes-publike/372178>

Croatian World Network – <http://www.croatia.org/crown/articles/10151/1/Dubrovnik-Missal-from-12th-century-kept-in-Oxford-GB-facsimiled-in-Dubrovnik-Croatia-2011.html>

Dubrovački vjesnik – <http://dubrovacki.hr/clanak/36376/nakon-25-godina-recentno-rjesenje-svetista-gubi-bitku>

Gregorijanska nadahnuća

Najnovija zbirka mo. Miroslava Martinjaka – nadahnutu gregorijanskom glazbenom baštinom – sadrži tridesetak obrađenih skladbi koje su namijenjene za puk, mješoviti i muški zbor. Izdanjem te zbirke autor želi potaknuti očuvanje gregorijanske arhaične baštine, koje je neprocjenjivo blago rimokatoličke Crkve, a čijom se interpretacijom jednoglasnih gregorijanskih melodija i mješovitoga zbornog pjevanja uključuje zbor i puk te se na taj način daje mogućnost i poticaj na aktivnije sudjelovanje u liturgiji.

Nedvojbeno je to vrijedna zbirka, plod autorova dugogodišnjega stručnog i umjetničkog rada kao profesora na visokim učilištima, koji je dao veliki doprinos crkvenoj i liturgijskoj glazbi Crkve u Hrvata.

Zlatna prošlost

U prigodi 50. obljetnice Instituta za crkvenu glazbu, koji ujedno slavi zlatni vijek svojega umjetničko-glazbeno-odgojnog djelovanja, tiskana je monografija „Zlatna prošlost za plodnu budućnost“, koju su za tu prigodu pripremile dr. s. Katarina Koprek, mo. s. Domagoja Ljubičić i Marija Ferlindeš, prof. To je vrijedna knjiga, koja donosi povijesni pregled njegova djelovanja, biografije svih profesora i djelatnika, koji su velik dio svoga života ugradili u život Instituta, te brojne aktivnosti i organizacijsku djelatnost te ustanove.

